

Asia: VN/14961/2024

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU3)

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

Avovastaus

Lapsiasiavaltuutetun lausunto lähdeviitteineen on luettavissa www.lapsiasia.fi/lausunnot

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Suunnitelman muotoilut koskien lapsen edun asemaa harkintaperusteena tulee tarkistaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta vastaavaksi.
- Lapset ja nuoret ovat itse toivoneet mahdollisuuksia vaikuttaa ilmastoon liittyvään päätöksentekoon. On olennaista, että he saavat tietoa ympäristöaiheisten kuulemisten tuloksista ja heille tulisi antaa palautetta siitä, miten heidän mielipiteensä otettiin huomioon.
- Jatkovalmistelussa tulee avata nuorten kuulemisissa esiin tuotuja asioita sekä sitä, miten nämä asiat huomioidaan suunnitelmassa.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Huomioiden ilmastonmuutoksen erityiset vaikutukset lapsiin, on hienoa, että suunnitelmaluonnoksessa tuodaan esiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta johtuvia velvoitteita (s. 192). Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin toteaa, että suunnitelmaluonnoksen muotoilut eivät täysin vastaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen muotoilua tai YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemyksiä mitä tulee toteamukseen ”lapsen edun tulisi olla keskeinen harkintaperuste ilmastopolitiikan päätöksenteossa ja toimeenpanossa” (s.192). Oikeampi muotoilu olisi: ”lapsen edun tulee olla ensisijainen harkintaperuste ympäristöön liittyvien päätösten tekemisessä ja toimeenpanossa”.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa tässä yhteydessä myös YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevista loppupäätelmistä, joissa on muun ohella suositeltu, että Suomi ”varmistaa, että kansalliset ilmastonmuutosta, sen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevat politiikat, säädökset, strategiat ja ohjelmat pannaan täytäntöön yleissopimuksella turvattuja oikeuksia noudattaen, sisällyttää näihin lasten suojelun ja ottaa huomioon lasten tarpeiden ja näkemysten kiireellisyyden”.

On myönteistä, että suunnitelmaluonnoksessa on tunnistettu ilmastonmuutoksen liittyvien toimien vaikutus köyhyyteen, elintasoon ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen (s. 192). Ylipäänsä on toivottavaa, että kaikessa kestävässä tulevaisuuteen tähtäävässä työssä tunnistetaan eri sektoreiden vaikutukset toisiinsa. Lapsiasiavaltuutettu painotti tätä kommentissaan Suomen maaraporttiin kestävästä kehityksestä YK:lle. Lapsivaikutusten arviointi vaikuttaa kuitenkin tyypistyvän sosiaaliset vaikutukset -otsikon alle em. toteamukseen siitä, kuinka ”lapsen oikeudet kytkeytyvät ilmastotoimien valmistelussa ja toimeenpanossa myös köyhyyteen, elintasoon ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen” (s. 192). Tämä siitä huolimatta, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että Suomi ”arvioi ilmastotoimien ja hillintätoimenpiteiden mahdollisia vaikutuksia lapsiin, muun muassa saamelaislapsiin, ja heidän oikeuksiinsa”.

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että suunnitelmaluonnoksen lähteissä (s. 216) mainitaan YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti koskien lapsen oikeuksia ja ympäristöä. Kyseisen yleiskommentin sisältöä ei erityisesti kuitenkaan avata. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa esimerkiksi, että yleiskommentissa painotetaan yleissopimuksen 12 artiklaan perustuvaa lasten oikeutta ilmaista mielipiteensä. Komitea on muun ohella todennut seuraavaa: ”Sopimusvaltioiden tulee varmistaa, että lasten säännölliseen kuulemiseen kaikissa ympäristöpäätöksenteon vaiheissa on olemassa ikätasoiset, turvalliset ja saavutettavat keinot. Tämä koskee päätöksentekoa liittyen lainsäädäntöön, toimintapolitiikkoihin, määräyksiin, projekteihin ja toimiin, jotka voivat vaikuttaa lapsiin paikallisella, kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. Jotta osallistuminen olisi ilmaista, aktiivista, merkityksellistä ja toimivaa, lapsille pitäisi tarjota ympäristö- ja ihmisoikeuskasvatusta, ikätasoisia ja saavutettavaa tietoa, riittävästi aikaa ja resursseja sekä toimintaympäristö, joka antaa lapsille tukea ja mahdollisuuksia. Heidän tulisi saada tietoa ympäristöaiheisten kuulemisten tuloksista ja heille tulisi antaa palautetta siitä, miten heidän mielipiteensä otettiin huomioon.”

Lapsiasiavaltuutettu korostaa em. lainauksen osalta erityisesti sen viimeistä lausetta. Suunnitelmaluonnoksesta ei ilmene yksiselitteisesti, miten lasten mielipiteet on huomioitu. Yleinen toteamus, että ”suunnitelman tueksi on saatu arvokasta tietoa erilaisten ilmastotoimien vaikutuksista” (s. 175) ei riittävästi avaa sitä, miten lasten mielipiteet on tosiasiaassa huomioitu. Lapsiasiavaltuutettu lausuu lasten oikeudesta ilmaista mielipiteensä suunnitelman valmistelun yhteydessä seuraavaa.

On erittäin myönteistä, että suunnitelman valmistelussa on kuultu kansalaisia laajasti ja monin eri tavoin (s. 16, 175). Osallistaminen ja seuranta -otsikon alla on tuotu esiin, että valmistelun eri vaiheissa on järjestetty myös nuorisokuulemisia (s. 16). Lapsiasiavaltuutetulle jää kuitenkin suunnitelman sekä hankeikkunasta löytyvän materiaalin perusteella epäselväksi, mitä nämä kuulemiset ovat olleet, ja sisältävätkö nuorisokuulemiset myös nuorempien lasten kuulemista. Ainoa

nuorten kuuleminen, jota suunnitelmassa tai hankeikkunassa tuodaan selkeästi esiin, on lokakuussa 2024 järjestetty nuorten ympäristöhuippukokous (s. 179). Suunnitelmaluonnoksesta ei käy ilmi, minkä ikäisiä osallistujat ovat olleet (hankeikkunasta tosin ilmenee, että ikähaarukka on 11-29 vuotta), kuinka paljon nuoria on tavoitettu ja mitä kautta ympäristöhuippukokoukseen on voinut osallistua.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artikla takaa ”lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa”. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että artiklan muotoiluun valittu ”taata” on erityisen voimakas juridinen termi, joka aiheuttaa sopimusvaltioille ehdottoman velvollisuuden toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä, jotta oikeus toteutuu kaikkien lasten osalta täysimääräisesti. Lisäksi komitea on painottanut sitä, ettei muotoilu ”joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä” ole kuulemisvelvoitetta rajoittava. Se pikemminkin asettaa oletuksen, että lapsi kykenee ilmaisemaan näkemyksiään. Lapset itse ovat korostaneet sitä, että heitä tulisi kuulla ilmastoon liittyvässä päätöksenteossa. Myös suunnitelmaluonnoksessa tuodaan esiin nuorten vaatimus siitä, että heillä olisi laajempia osallistumismahdollisuuksia päätöksentekoon (s. 179).

Lapsiasiavaltuutettu pitää arvokkaana, että nuorten kuulemisissa esiin nousseet näkökulmat on huomioitu suunnitelmaluonnoksessa esimerkiksi siten, että siinä tuodaan esiin sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä näkökohtia (s. 192-195). Huomioiden kuitenkin, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja hyväksyttävyyys -otsikon alla on eritelty joistain hankkeista sekä saamelaiskäräjiltä saatua tietoa, pitää lapsiasiavaltuutettu valitettavana, ettei ko. kohdassa avata enemmän sitä, mitä nuorten kuulemisessa korostettu ympäristönsuojelun ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhteys (s. 180) tarkoittaa. Tämä ei varsinaisesti aukene lapsiasiavaltuutetulle myöskään hankeikkunasta löytyvästä nuorten ympäristöjulkilausumasta, johon suunnitelmaluonnoksessa mainitulla ”yhteisellä ympäristökannanotolla” voidaan tulkita viitattavan.

Lapsiasiavaltuutettu edellyttää, että jatkovalmistelussa avataan selkeämmin nuorten kuulemisissa esiin tuotuja asioita sekä sitä, miten nämä asiat huomioidaan suunnitelmassa. Lapsiasiavaltuutettu ei kiistä, etteikö suunnitelmaluonnoksessa esiin tuotua ”lisäksi nuoret korostivat ympäristönsuojelun ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhteyttä, erityisesti nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi” (s. 179–180) voisi tulkita em. ympäristöjulkilausumasta, mutta koska esimerkiksi sanaa ”ympäristönsuojelu” ei mainita julkilausumassa kertaakaan, olisi asiaa aiheellista avata selkeämmin.

Avovastaus

-

Maatalous

Avovastaus

-

Rakennusten erillislämmitys

Avovastaus

-

Työkoneet

Avovastaus

-

Jätehuolto

Avovastaus

-

F-kaasut

Avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

Avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

Avovastaus

-

Kulutuksen hiilijalanjälki

Avovastaus

-

Julkiset hankinnat

Avovastaus

-

Muut poikkisektorit

Avovastaus

-

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Avovastaus

-

Muita huomioita

Avovastaus

-

Helander Merike
Lapsiasiavaltuutetun toimisto